

УДК 821.111(71)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.47>

**НАРАТИВ ДИТИНСТВА У КАНАДСЬКОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОМАНІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ Л.М. МОНТГОМЕРІ)**

**CHILDHOOD NARRATIVE IN THE CANADIAN ENGLISH NOVEL
(BASED ON L.M. MONTGOMERY'S WORKS)**

Ніколенко К.С.,

orcid.org/0000-0002-1299-8483

аспірантка кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті розглянуто художню специфіку наративу дитинства у канадському англomовному романі на матеріалі творчості Люсі Мод Монтгомері, зокрема романів «Енн із Зелених Дахів» (“Anne of Green Gables”, 1908) та «Енн із Ейвонлі» (“Anne of Avonlea”, 1909). Встановлено, що дискурс дитинства у канадській літературі першої половини ХХ ст. є багатовимірним і неоднозначним, нерідко поєднуючись із такими «емоційно навантаженими» темами, як смерть, втрата близьких людей, плин часу. Дитинство зображується не лише як «щаслива» і «безтурботна» пора становлення особистості, але і як період активного пізнання себе і світу, засвоєння важливих суспільних цінностей, переживання перших серйозних внутрішніх конфліктів і спроб осмислення складних, суперечливих питань людського буття. У даному аспекті важливу роль у канадській літературі ХХ ст. відіграють такі жанри, як роман виховання, сімейна хроніка, роман випробування і особистої відповідальності.

У порівнянні з романом “Anne of Green Gables” концепт «дитинство» в романі “Anne of Avonlea” набув істотних трансформацій. У першому романі концепт «дитинство» пов’язується з поняттями УЯВА, МРІЯ, ДРУЖБА, ТВОРЧИСТЬ, і знаходить найяскравіше втілення в образі головної героїні – Енн Ширлі та її друзів. Натомість у другому романі галерея образів дітей розширюється: авторка прослідковує не лише історії життя героїв, які подорослішали з часів першого роману (Енн, Діана, Гілберт тощо), але і вводить нові образи – учнів Енн у школі, а також нових членів її родини – сиріток Дори і Деві, яких взяла до себе на виховання Марілла.

Концепт «дитинство» виявляється на різних рівнях структури роману: поетикальному, проблемно-тематичному, образному. Важливим чинником наративної структури твору є система дзеркал, що зумовлює нові інтерпретації образів, мотивів і сюжетних ліній, які вже раніше розроблялися авторкою в романі «Енн із Зелених Дахів». Виразної експліцитності концепт «дитинство» набуває за рахунок різноманітних наративних шарів, що утворюють ефект «багатоголосся» роману. Це стало новим кроком у розвитку канадського «роману виховання».

Ключові слова: канадська література, Л.М. Монтгомері, роман виховання, концепт, образ, мотив.

The article aims to explore the artistic peculiarities of childhood narrative in the Canadian English novel, based on Lucy Maud Montgomery's works (namely her novels "Anne of Green Gables" (1908) and "Anne of Avonlea" (1909)). It has been determined that childhood discourse in early 20th century Canadian literature is a multifaceted and ambivalent phenomenon, which is frequently combined with such emotionally "loaded" topics as death, loss of loved ones, and the passing of time. Not only is childhood portrayed as a "happy" and "carefree" stage of life, but also as a period of active discovery (both in terms of getting to know oneself and the world in general), becoming acquainted with important social values, going through first serious experiences of profound inner turmoil and trying to comprehend difficult aspects of human existence. Genres such as the Bildungsroman, family chronicles, trial and personal responsibility novels played a big role in 20th century Canadian literature.

Compared to "Anne of Green Gables," the concept of childhood has undergone significant transformations in the "Anne of Avonlea" novel. In the first novel, this concept would typically relate to notions like IMAGINATION, DREAM, FRIENDSHIP, CREATIVITY, and would be most vividly expressed in the image of the main heroine, Anne Shirley, and her friends. In the second novel, however, we may observe the range of child characters expanding, including now Anne's pupils at her local school (where she works as a teacher), as well as new members of her family – little orphans named Dora and Davey, as recently adopted by Marilla.

The concept of childhood manifests itself on different levels of novel structure, including its poetics, problems, themes, imagery. An important factor to consider when analyzing the narrative structure is the "mirror system" utilized by L.M. Montgomery to highlight similarities between and further develop images, motives and plotlines which had previously appeared in "Anne of Green Gables." The concept of childhood becomes vividly explicit through the combination of different narrative layers creating a specific "polyphonic" effect, which has become a new step in the development of the Canadian Bildungsroman.

Key words: Canadian literature, L.M. Montgomery, Bildungsroman, concept, image, motive.

Постановка проблеми. Творчість письменниці Люсі Мод Монтгомері (Lucy Maud Montgomery, 1874-1942) становить складний і багатогранний феномен, що заслуговує на детальне вивчення у контексті розвитку англійської канадської прози межі XIX – XX ст. Всесвітнє визнання мисткині принесла насамперед серія романів про життя рудоволосої дівчинки Енн Ширлі ("Anne of Green Gables", 1908-1942), яку Марк Твен охарактеризував як "the dearest and most moving and delightful child since the immortal Alice" [12, p.2]. Незважаючи на те, що в останні роки у світовому літературознавстві (L. Haire-Sargeant, V. Czerny, N. Ballon, A.L. Jones, V.L. Williams) спостерігається зростання інтересу до канадської художньої літератури для/про дітей, специфіка романного нарративу Л.М. Монтгомері в даному аспекті потребує детальнішого розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія дитинства в історії світової літературної думки посідає особливе місце. У добу Просвітництва дитинство асоціювалося насамперед із природою, творчістю, невинністю, щирістю, чистотою помислів і мрій. Звертаючись до постаті Ж.-Ж. Руссо, американська дослідниця М. Браун відзначає, що сучасне розуміння категорії дитинства бере відлік від публікації його роману «Еміль, або Про виховання» (1762) [11, p.3]. На думку Л. Поллок, саме XVIII ст. маркувало початок ґрунтовних змін у філософії, мистецтві, літературі, що призвели до усвідомлення специфічних потреб дитини (у порівнянні з дорослими) і, як наслідок – формування нового ставлення до дитини як особистості в процесі інтенсивного пізнання світу і адаптації в ньому. Якщо раніше дітей розглядали як «маленьких дорослих» (англ.

"miniature adults"), то з появою нових літературних творів і філософських концепцій (Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо) розвинулося розуміння дитинства як особливого періоду становлення людини, наділеного власними психологічними закономірностями. Відповідно, зростало усвідомлення тієї ключової ролі, яку відіграє у житті дитини сім'я, посилилася настанова на щирі й людяні стосунки між батьками й дітьми [11].

Незважаючи на те, що соціальний та економічний розрив між багатими й бідними сім'ями тривалий час був причиною істотних відмінностей у ставленні до дитини (Л. Поллок підкреслює: "Children of the poor were seen as necessarily different as those of the rich, and commentators focused on poverty rather than childhood" [11, pp.xv-xvi]), митці XIX ст. (Г. Курбе, Ш. Бодлер, Е. Мане, В. Гюго, Ч. Дікенс) зробили істотний внесок в інтерпретацію образу дитини у вимірі людяності. Саме людські риси (а не соціальний статус) дитини вийшли наприкінці XIX – на початку XX ст. на перший план зображення.

Для багатьох сучасних дослідників літератури про дітей точкою відліку стало поширене у постструктуралістській парадигмі (Р. Барт, М. Фуко, Ж. Лакан) уявлення про те, що людина як суб'єкт представляє собою певну сукупність варіативних історичних факторів, або деякий соціальний конструкт, який може змінюватися відповідно до епохи та/або суспільних умов, і що людська природа не існує поза соціумом і посередництвом мови. Відповідно, М. Браун наголошує, що репрезентації образів дітей у літературі (або мистецтві загалом) можуть бути проєкціями очікувань і уявлень дорослих про суспільний лад, характерний для певної країни/епохи [11], а Дж. Дімок вважає,

що наратив дитинства «конструюється на матеріалі уже наявного репертуару образів у специфічному культурному контексті як відповідь на певні історичні моменти» [11, р.2]. Досліджуючи образи дітей у мистецтві, Е. Ленгмюр серед основних тем, асоційованих із дитинством, визначила такі: сім'я, старіння, утрата невинності, хвороби, смерть [7].

Специфіку ідіостильової репрезентації дитинства у сучасній літературі (зокрема у творах Ю. Гордера, Дж. С. Фоера, А. Гавальди) крізь призму поняття «радість» ґрунтовно розглянуто у дисертаційному дослідженні Р. Кохан [3]. Проаналізувавши домінантні принципи конструювання художнього світу творів, дослідниця показала філософсько-світоглядні, етико-естетичні, поетологічні особливості розгортання «нарративу радості», окреслила особливості художньої моделі сучасної літератури про дітей та її подальшого рецептивного розкодування в призмі «радісних» смислів. На думку Р. Кохан, «Герой-дитина у дитячій літературі репрезентований із необхідністю себе-впізнання читачем (також дитиною) з подальшими цілями психологічного, дидактичного, розвиваючого характеру. Натомість, персонаж юного віку в літературі, адресованій дорослому читачеві, відповідає, насамперед, філософсько-проблемному задуму автора: надати актуалізованій проблемі особливого емоційно-психологічного насичення та драматизму» [3, с.48]

В англоканадській літературі ХХ ст. тема дорослішання молодого людини та входження її у світ набула особливого значення. Дослідники відзначили зростання популярності таких жанрів, як роман виховання ("A Bird in the House" М. Лоуренс, "Lives of Girls and Women" Е. Манро), сімейна хроніка ("Two Solitudes," "The Precipice," "Each Man's Son" Х. Макленнана), роман випробування і особистої відповідальності ("The Emperor of Ice-Cream" Б. Мура, "Cabbagetown" Х. Гарнера). Нерідко ці жанри поєднуються із іншими різновидами роману, такими як регіональний роман, роман прерії, роман про митця та ін. У даному контексті необхідно також акцентувати на тому, що тема дитинства у канадській літературі нерозривно пов'язана з темою ідентичності у різних її аспектах (національна, культурна, гендерна ідентичність тощо), із необхідністю аналізу й концептуалізації дитячих вражень, що становлять підґрунтя для формування дорослої «самості». Трактуючи інтерес митців різних епох до теми дитинства (переважно осмисленої з точки зору дорослого) як важливу форму рефлексії,

К. Мейвор стверджує, що «розповідь про дитинство неминуче є розповіддю про себе» [11, р.205], котра допомагає пов'язати минуле з майбутнім, актуальне на даний момент – із уже пережитим і засвоєним. На думку Е. Хігонне: "Childhood is a subject that will always be an investigation of our mothers, our homes, our memories, our unattainable selves. Our accounts of the past are always fictions for the present" [11, р.205].

Історик канадської літератури В.Дж. Кіт до найвизначніших зразків канадського роману виховання зараховує такі твори, як «Гора і долина» ("The Mountain and the Valley", 1952) Е. Баклера, а також «Хто бачив вітер?» ("Who Has Seen the Wind", 1947) В.О. Мітчелла, у яких висвітлено процес дорослішання молодих людей і осмислення ними складних життєвих проблем. Дослідник вважає: "In both books acute happiness blends with equally acute sorrow, and in both the authors maintain their admirable balance between pain and wonder through the force of their individualized prose styles. And both struggle to universalize their intensely regional subject matter" [8, pp.48-49]. Важливою особливістю твору Е. Баклера є поєднання ознак роману виховання (нім. *Bildungsroman*) і роману про митця (нім. *Künstlerroman*): історія письменника на ім'я Давид Ханаан, котрий прагне втілити в життя утопічну візію людського суспільства і зрештою помирає на вершині гори, репрезентує прагнення героя повернутися до ідеалів його дитинства, відновити теплі, щирі стосунки між людьми.

У романі «Хто бачив вітер?» В. Мітчелл, за його власними словами, «зробив спробу показати прагнення хлопчика зрозуміти те, перед чим пасують зрілі й вчені люди: вічний сенс життєвого циклу. Йому відкриваються такі реалії, як народження, смерть, голод, пересичення, вічність. У такі хвилини серце вимагає визначеності і ланцюг ночі здається розірваним. Це розповідь про хлопчика й про вітер» [5, с.92]. На думку Н.Ф. Овчаренко, символіка прерії в цьому романі тісно пов'язана із одвічними філософськими проблемами: конфлікт між добром і злом у всесвіті, сутність буття Людини, відповідність життя й смерті, творення й руйнації. Таким чином, в авторському трактуванні «погрозливе оточення прерії перетворюється на мікрокосм всесвіту» [5, с.94].

Таким чином, можемо зробити висновок, що дискурс дитинства у канадській літературі першої половини ХХ ст. є багатомірним і неоднозначним, нерідко поєднуючись із такими «емоційно навантаженими» темами, як смерть, втрата близьких людей, плин часу. Дитинство зображу-

ється не лише як «щаслива» і «безтурботна» пора становлення особистості, але і як період активного пізнання себе і світу, засвоєння важливих суспільних цінностей, переживання перших серйозних внутрішніх конфліктів і спроб осмислення складних, суперечливих питань людського буття. Використання дитячої точки зору (більш вільної, ширшої, творчої, не обмеженої стереотипами й суспільними умовностями) для зображення подій у художньому творі нерідко слугує формою саморефлексії дорослого, оскільки більшість творів, які фокусуються на зображенні дитинства (та/або дитини як головного героя), створюються із певної часової дистанції (через багато років відтоді, як сам письменник був дитиною).

Постановка мети дослідження. Мета даної статті – розглянути художню специфіку нарративу дитинства у канадському англomовному романі на матеріалі творчості Люсі Мод Монтгомері, зокрема романів «Енн із Зелених Дахів» (“*Anne of Green Gables*”, 1908) та «Енн із Ейвонлі» (“*Anne of Avonlea*”, 1909).

Виклад основного матеріалу. Однією із проблем, що постають перед дослідниками творчості Л.М. Монтгомері, є проблема окреслення вікових меж читацької аудиторії, для якої призначені її романи, а відтак – проблема адекватної категоризації творів мисткині й визначення їхнього місця у контексті розвитку канадської літератури загалом і канадського англomовного роману зокрема. Зважаючи на те, що центральними героями (героїнями) багатьох творів Л.М. Монтгомері є діти, чимало дослідників (Л.М. Робінсон, Н.М. Баллон, Л.А. Стівенсон) дотримуються думки, що ці твори представляють собою яскраві зразки «дитячої літератури», позиціонуючи таким чином «дитину-героя» і «дитину-реципієнта (читача)» як головні чинники, що визначають специфіку романного нарративу і його рецепції. У даному контексті слід зауважити, що термін «дитяча література» вирізняється множинністю і різноманітністю дефініцій і зазвичай ґрунтується на домінуванні одного або кількох факторів: 1) дитина як герой (героїня) твору (література *про* дітей); 2) дитина як реципієнт (література *для* дітей); 3) дитина як автор (література, *створена* дітьми).

На думку Б. Лефева, деяка упередженість стосовно «дитячої літератури», котра була поширеним явищем у канадських літературознавчих колах середини ХХ ст., призвела до дещо зневажливого ставлення до романів Л.М. Монтгомері: “Although all her novels were initially published for a general audience, appearing frequently on Canadian annual bestseller lists, they were *demoted to the chil-*

dren’s shelves (курсив наш – К.Н.) following a rise in literacy among North America’s white middle classes after World War I. Because of biases against popular literature and children’s literature, Montgomery’s reputation remained low – despite consistently high sales – until the almost simultaneous appearance, in late 1985, of the first volume of *The Selected Journals of L.M. Montgomery* (Oxford University Press) and Kevin Sullivan’s highly acclaimed television adaptation of *Anne of Green Gables*” [9, p. 89]. Лише нещодавно почали з’являтися нові праці (М.Н. Рубіо, Е. Уотерстон, Е.Р. Епперлі, І. Гаммел, С.С. Росс), у яких досліджено складну жанрову природу і тематичне розмаїття творів канадської письменниці.

Стосовно творчості Л.М. Монтгомері (зокрема серії романів “*Anne of Green Gables*”) маємо підстави погодитися, що конструювання нарративу в рамках традиційної жанрової матриці роману виховання безпосередньо визначає центральну смислову лінію роману, а саме висвітлення історії життя, дорослішання й особистісного розвитку дитини. Водночас сама письменниця зазначила, що її твори відкриті широкій читацькій аудиторії, незалежно від віку, гендеру, соціального статусу тощо: “One review said I had “written *Anne of Green Gables* for children and *Anne of Avonlea* for adults and was mistaken in both.” I was not. I did not write *Green Gables* for children. And *Avonlea* was not written for anybody or any class but merely to carry on Anne’s adventures for anybody who was interested in them” [9, p. 88]. Таким чином, об’єктом дослідження маємо твори, у яких центральною фігурою є дитина (і які мають репрезентувати дитячий погляд на світ), але які не призначені для дитини як для єдиного можливого реципієнта.

Серія “*Anne of Green Gables*”, над якою письменниця працювала в період із 1908 року і аж до своєї смерті у 1942 р., складається із 9 романів. Ці романи у хронологічній послідовності розкривають історію життя головної героїні – рудоволосої дівчинки на ім’я Енн Ширлі, із якою читач вперше зустрічається в романі «Енн із Зелених Дахів». На момент початку оповіді героїні одинадцять років, однак у процесі розгортання сюжету й дорослішання Енн її образ поглиблюється, збагачується новими перспективами, новим досвідом і переживаннями. Незважаючи на те, що художній час в романах не переривається (вони утворюють послідовний біографічний нарратив), процес створення серії “*Anne of Green Gables*” не був лінійним. Упродовж життя Л.М. Монтгомері неодноразово поверталася до історії про Енн, доповнювала «прогалини» в житті своєї героїні, розширювала

і по-новому розробляла теми, мотиви, сюжетні лінії, які прозвучали в її ранніх романах.

У романі «Енн із Ейвонлі» (“Anne of Avonlea”, 1909), що є логічним продовженням першого роману Л.М. Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» (“Anne of Green Gables”, 1908), зображено процес інтелектуального, духовного, професійного становлення героїні у ролі молодої вчительки, якій у межах своєї діяльності необхідно взаємодіяти із різними дітьми та їхніми батьками. Образ Енн Ширлі, якій на момент початку оповіді виповнилося «шістнадцять із половиною років», розробляється авторкою в порівнянні з учнями та ученицями, що увиразнює «дитинність» світосприйняття юної героїні: “You both have the advantage of me <...> You’re going to teach children who don’t know you, but I have to teach my own old schoolmates” [10, p. 34]; “Anne Shirley, you’re only pretending to be grown up. I believe when you’re alone you’re as much a little girl as you ever were” [10, p. 97]; “You’re too young to be teaching anyhow ... far too young and childish” [10, p. 40]. «Дитинність» Енн акцентовано переважно через зображення сили її творчої уяви, здатності мріяти, бажання змінити довколишню дійсність на краще, водночас ці риси виявляються не лише в її особистому житті, але і спроектовані на професійну діяльність героїні: “... far away in a delicious world where a certain schoolteacher was doing a wonderful work, shaping the destinies of future statesmen, and inspiring youthful minds and hearts with high and lofty ambitions” [10, p. 1].

Слід зазначити, що у порівнянні з романом “Anne of Green Gables” концепт «дитинство» в романі “Anne of Avonlea” набув істотних трансформацій. У першому романі концепт «дитинство» пов’язується з поняттями УЯВА, МРІЯ, ДРУЖБА, ТВОРЧИСТЬ, і знаходить найяскравіше втілення в образі головної героїні – Енн Ширлі та її друзів. “When Anne comes to Avonlea <...>, she is a little chatterbox given to extravagant language and excessive emotions. She is either “in the depths of despair” or overexcited with her enthusiasms. She is impulsive and gets into all kinds of funny scrapes. Her most noteworthy trait is her fertile imagination. Staid, sensible Marilla guides Anne into curtailing her wild, romantic excesses of words and actions” [12, p. 120]. Проте у другому романі галерея образів дітей розширюється: авторка прослідковує не лише історії життя героїв, які подорослішали з часів першого роману (Енн, Діана, Гілберт тощо), але і вводить нові образи – учнів Енн у школі та нових членів її родини – сиріток Дори і Деві, яких взяла до себе на виховання Марілла. Дзеркальність сюжетних

ліній, пов’язаних із вихованням сиріт (у першому і другому романах відповідно – виховання Енн і виховання Дори та Деві), підкреслюється через експліцитні оцінки персонажів, які добре пам’ятають період дорослішання Енн: “Dear me, it doesn’t seem a day since poor Matthew brought Anne herself home and everybody laughed at the idea of Marilla bringing up a child. And now she has adopted twins” [10, p. 75]; “Anne, you never were bad ... never. I see that now, when I’ve learned what real badness is. You were always getting into terrible scrapes, I’ll admit, but your motive was always good. Davy is just bad from sheer love of it” [10, p. 108].

Повернення до мотиву сирітства дозволяє авторці розширити спектр конотацій, асоційованих з ним: якщо в першому романі потужно звучала тема непотрібності сироти загалом і непотрібності дівчинки зокрема, а також туги за рідним домом, пошуку «рідної душі» (англ. “kindred spirit”), то в другому романі приділено більше уваги розкриттю теми соціальної адаптації сиріт, засвоєння ними важливих суспільних норм, правил і цінностей, які об’єднують мешканців фікційного містечка Ейвонлі. Образи двійнят Деві та Дори, яких взяла до себе на виховання Марілла, зображуються за принципом контрасту: “Davy had been out making mud pies and Dora went out to call him in. <...> Mary said Dora was really a very good child but that Davy was full of mischief. He has never had any bringing up you might say” [10, p. 9]. Образ Деві утворює низку опозиційних пар: Деві – Дора, Деві – Енн Ширлі, Деві – Пол Ірвінг. Така система «дзеркальних» образів, які перегукуються, експліцитно порівнюються один з одним, поглиблюють і доповнюють одне одного, відкриває нові грані концепту «дитинство», який стає багатовимірним і набуває нових значень.

Л.М. Монтгомері порушила в романі актуальну для канадського суспільства кінця ХІХ – початку ХХ ст. проблему вибору доцільних методик навчання і виховання, що розкривається головним чином у дискусіях педагогів (“I shall never whip a child <...> There is some good in every person if you can find it” [10, p. 36]), а також в описах конкретних випадків із професійної діяльності Енн (виховання Деві за допомогою методу «серйозної бесіди», тілесне покарання Ентоні Пая та ін.). Проблема необхідності дотримуватися формальних критеріїв оцінювання знань поєднується у творі із проблемою важливості «доброго впливу на душу учня», виховання дітей у дусі високих моральних цінностей.

Водночас логіка художнього світу, змодельованого авторкою в романі «Енн із Ейвонлі», визна-

чає характер взаємодії між світом дітей і світом дорослих, які не складають антитезу відносно один одного, а навпаки, об'єднані спільними категоріями і знаходяться у складних стосунках діалектичної взаємодії. Образ Енн як учительки не стільки протиставляється образам дітей, скільки доповнює і поглиблює їх, оскільки вона сама ще є дитиною (шістнадцяти з половиною років).

Образи дітей у романі є провідними й розкриваються через сукупність засобів, зокрема: характеристика їхньої зовнішності та одягу (“he had a dark, sullen little face, and was staring at Anne with a hostile expression in his black eyes”; “a pale little thing, with smooth ripples of fine, silky, fawn-coloured hair”; “she wore a faded pink silk dress, trimmed with a great deal of cotton lace” [10, pp. 42-43]); яскрава, стилістично маркована мова (у дитячих листах, що фігурують як вставні оповіді в тексті роману, наратор послідовно переходить на мовну точку зору кожного із персонажів, що досягається за рахунок використання характерних для нього стилістичних засобів, домінування простих або складних речень, навмисних лексичних, граматичних, пунктуаційних помилок); характеристика дій або бездіяльності (“St. Clair Donnell had *not* fought any of the other boys over the question of his name; Prillie Rogerson’s face had been so puffed up from the effects of toothache that she did not once try to coquette with the boys in her vicinity. Barbara Shaw had met with only *one* accident ... spilling a dipper of water over the floor ... and Anthony Pye had not been in school at all” [10, p. 96]). Використання системи вставних оповідей (у формі дитячих листів) дозволяє авторці висвітлити специфіку перцептивної та мовної точок зору учнів Енн, кожен із яких виступає як окрема оповідна інстанція. Таке розмаїття точок зору, їх взаємодія і нашарування утворюють своєрідний ефект «багатоголосся» роману виховання. Водночас образи дітей розкриваються також через образи дорослих, їхні ідеологічні оцінки, проєкції, сподівання, надії. Яскравим прикладом може слугувати комічний епізод із місіс Доннелл, яка вимагає, щоб учителька називала її сина Джейкоба Сен-Клером, вважаючи це ім'я дуже «аристократичним»: “Clarice Almira told me that you pronounced our name *Donnell*. Now, Miss Shirley, the correct pronunciation of our name is *Donnell* ... accent on the last syllable. I hope you’ll remember this in future <...> When he was born I wanted to call him St. Clair ... it sounds so aristocratic, doesn’t it? But his father insisted he should be called Jacob after his uncle <...> But St. Clair he is and St. Clair he shall remain. You will kindly remember

this, Miss Shirley, will you not? *Thank you*” [10, p.48]. Іронічне зображення контрасту між мріями матері й сина слугує своєрідним «дзеркалом», у якому відбиваються суспільні настрої доби: таким чином Л.М. Монтгомері висміює розрив між прагненням до високого соціального статусу (вишуканого, «аристократичного» життя) і повсякденними реаліями, характерними для жителів невеликого містечка: “He informs me that he means to be a carpenter, but Mrs. Donnell says I am to make a college professor out of him” [10, p. 69]

Взаємини дорослих і дітей в романі «Енн із Ейвонлі» розкриваються в кількох площинах: сімейній (батько/мати – дитина, бабуся/дідусь – онук/онучка, опікун – сирота), академічній (учитель/учителька – учень/учениця), особистісній (людина – людина). Найвищим рівнем міжперсонажної взаємодії є, за визначенням Л.М. Монтгомері, спілкування на рівні «рідних душ» (англ. “kindred spirits”) – тобто на рівні образного, художнього мислення, що допомагає досягнути глибини реальності і вийти за її межі. Ця категорія є трансцендентною не лише в тому розумінні, що має на увазі здатність людини бачити ширше за повсякденне життя, але й у тому сенсі, що вона може бути притаманна абсолютно різним категоріям людей: дітям і дорослим, хлопчикам і дівчаткам, чоловікам і жінкам, вчителям та учням тощо. У цьому контексті доречно згадати гофманівську антитезу «філістери – ентузіаста», яка є характерною для епохи романтизму; і, безперечно, маємо підстави стверджувати, що в романах Л.М. Монтгомері також виявилися характерні особливості романтичного світовідчуття. Ці особливості виявляються на рівні образів (дріади, німфи, феї), мотивів (романтична туга, відчуття «інакшості», несхожості головної героїні на її середовище, увага до емоцій, почуттів, внутрішнього світу героїні, поетизація і звеличення творчого начала, звернення до природи як джерела натхнення), алюзій та ремінісценцій (зокрема звернення до творчості Р. Бернса, С.Т. Колріджа, В. Вордсворта та ін.), стильових рішень (тяжіння до яскравої образності, метафоричності, використання іронії, контрастів, зображення природи як «спалаху»).

Мотив пошуку «рідної душі», який повторюється у всіх романах серії про Енн Ширлі, розкривається у цьому творі через взаємини Енн із Полом Ірвінгом, а також Енн із Лавандою Льюїс. «Спорідненість» їхніх душ виявляється у вмінні бачити незвичайне і чарівне в буденному, перетворювати дійсність засобами творчої уяви. Зокрема, маленький Пол Ірвінг вигадує «скелястих людей»

(Брати-Морепоплавці, Нора, Золота Дама), які живуть на морському узбережжі, й пише про них у листі до вчительки, бо впевнений, що тільки вона може зрозуміти й гідно оцінити витвір його яви: “So the next evening when I was sitting on the Striped Rocks the oldest Twin came sailing over the sea in an enchanted boat and I got in her. The boat was all pearly and rainbowy, like the inside of the mussel shells, and her sail was like moonshine. <...> We sailed into a great garden, and the clouds are beds of flowers. We sailed into a great harbor, all the color of gold, and I stepped right out of the boat on a big meadow all covered with buttercups as big as roses” [10, p.122-123]. В. Черні підкреслює важливість образу Енн у перших двох романах циклу “Anne of Green Gables” не лише як «вордсвортіанської мрійниці» (англ. “Wordsworthian dreamer”) (А. Поллард), але і як фасилітаторки, натхненниці, музи, «руйнівниці культурних кодів» і людини, котра здатна дати оточуючим необхідний саме для них творчий поштовх, залучити їх до світу творчості і мрій: “Without intending to be, Anne is a cultural code-breaker <...> she stimulates others to hear wild voices – emerging through mysterious presences, such as fairies and fays, who are associated with the Fates, crones, and other figures generally allied with the imagination” [6, p.240].

Л.М. Монтгомері оновила жанр роману виховання, збагативши його новими темами і проблемами (вплив літератури і культури на становлення особистості, роль дружби в житті молоді людини, творча реінтерпретація докколишньої дійсності як засіб подолання внутрішніх конфлік-

тів тощо). Якщо романі “Anne of Green Gables” центральною смисловою лінією був процес становлення і дорослішання маленької Енн, то в романі “Anne of Avonlea” концепт «дитинство» виходить за межі біографії головної героїні, охоплює широкий спектр тем, мотивів, образів. Поєднання рис дорослості й дитинності в образі Енн, а також змалювання специфіки її взаємодії з учнями та їхніми батьками в рамках професійної діяльності як учителя дозволяє простежити цікавий паралелізм між долями вихованців Енн та долею їхньої молоді вчительки. У романі «Енн із Ейвонлі» домінує недієгетичний експліцитний наратор, тобто сфера існування наратора обмежена екзегезисом – він не бере участі в зображуваних подіях; однак позиція наратора розкривається через сукупність ліричних відступів, коментарів, прямих та опосередкованих (здебільшого іронічних) оцінок навколишнього середовища, дій та характерів персонажів.

Висновки. Отже, концепт «дитинство» є провідним у романі «Енн із Ейвонлі». Він виявляється на різних рівнях структури роману: поетикальному, проблемно-тематичному, образному. Важливим чинником наративної структури твору є система дзеркал, що зумовлює нові інтерпретації образів, мотивів і сюжетних ліній, які вже раніше розроблялися авторкою в романі «Енн із Зелених Дахів». Концепт «дитинство» набуває виразної експліцитності за рахунок різноманітних наративних шарів, що утворюють «багато-голосся» роману, який став новим кроком у розвитку канадського «роману виховання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахтин М.М. Теория романа. Собрание сочинений: в 7 т. Т. 3. Москва : Языки славянских культур, 2012. 880 с.
2. Голышева А.И. Канадский роман после второй мировой войны. Псков : Псковский государственный педагогический институт им. С.М. Кирова, 2000. 148 с.
3. Кохан Р.А. Поетологічна парадигма радості у світовій літературі про дітей кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалі творів Юстейна Гордера, Джонатана Фоера, Анни Гавальди) : дис. ... канд. філ. наук : 10.01.04. Львів, 2018. 242 с.
4. Монтгомері Л.-М. Енн із Ейвонлі / пер. з англ. А. Вовченко. Львів : Урбіно, 2020. 272 с.
5. Овчаренко Н.Ф. Міфологема Землі в канадській і українській прозі. Київ : Київська правда, 1996. 198 с.
6. Czerny, V. Let Them Run Wild: Childhood, the Nineteenth-Century Storyteller, and the Ascent of the Moon. A Dissertation ... for the Degree of Doctor of Philosophy. Boca Raton : Florida Atlantic University, 2009. 420 p.
7. Depicting Canada's Children / ed. by L. Lerner. Waterloo : Wilfrid Laurier University Press, 2011. 468 p.
8. Keith, W.J. Canadian Literature in English. Vol. 2. Ontario : The Porcupine's Quill, 2006. 200 p.
9. Lefebvre, B. Ambivalence, Belonging, Citizenship: Ideology and the Represented Child in Twentieth-Century Canadian Fiction in English. A Thesis ... for the Degree Doctor of Philosophy. Hamilton : McMaster University, 2006. 234 p.
10. Montgomery, L.M. Anne of Avonlea. London : Puffin Books, 2009. 400 p.
11. Picturing Children: Constructions of Childhood Between Rousseau and Freud / ed. by M.R. Brown. London : Routledge, 2002. 240 p.
12. Rubio, M.H. Lucy Maud Montgomery: The Gift of Wings. Toronto : Anchor Canada, 2010. 720 p.